

Ontwikkelingsvolgmodel Zeer Jonge Kinderen

**Ontwikkelingslijnen
Basale ontwikkeling**

Inhoud

<i>ZJK Basale ontwikkeling: Zelfbeleving, zelfbesef, competentie</i>	3
<i>ZJK Basale ontwikkeling: Zelfstandigheid, autonomie</i>	6
<i>ZJK Basale ontwikkeling: Zelfredzaamheid</i>	9
<i>ZJK Basale ontwikkeling: Emotionele welbevinding, emotionele ontwikkeling</i>	12
<i>ZJK Basale ontwikkeling: Relatie met volwassenen</i>	15
<i>ZJK Basale ontwikkeling: Relatie met kinderen</i>	18
<i>ZJK Basale ontwikkeling: Omgang met afspraken, regels en materialen</i>	21
<i>ZJK Basale ontwikkeling: Seksuele ontwikkeling</i>	24

ZJK Basale ontwikkeling: Zelfbeleving, zelfbesef, competentie

KL	0		1		2		3	
Niveau	1	2	3	4	5	6	7	8

Reageert lichamelijk op bevestigingen.
Vraagt lichamelijk om aandacht.

Geniet van aandacht en succes.
Herhaalt handelingen die succesvol zijn.

Reageert op het noemen van de eigen naam.
Gaat zelf op onderzoek uit.

Benoemt zichzelf met de eigen naam.

Eerste kenmerken van de koppigheidsfase, gebruikt 'zelf'.

**Koppigheidsfase: gebruikt 'zelf' en soms 'ik'.
Benoemt eigen kunnen en vraagt om bevestiging van eigen kunnen.**

Benoemt zichzelf meestal met 'ik' en reageert met trots op positieve waarderingen van de volwassene.

Maakt onderscheid tussen 'ik' en de 'ander'. Daarbij overheerst nog de gerichtheid op zichzelf.
Reageert trots op positieve waarderingen.

Basale ontwikkelingen:

reageert op koestering.....bewust van zichzelf en de ander

Observaties:

Acties: reageren, trappelen, bewegen, emoties tonen, om bevestiging vragen, zichzelf bevestigen

Observatiewijzer:

- ♦ **initiatief:** is gericht op handelen, onderneemt initiërend gedrag
- ♦ **betrokkenheid:** heeft actief, gericht, explorerend gedrag
- ♦ **betekenisverlening:** laat merken dat activiteit betekenisvol voor hem is; het doet het kind iets
- ♦ **zich veilig voelen:** is ontspannen, niet angstig
- ♦ **'gaze monitoring':** kijkt bij vreemde situaties eerst naar de volwassenen
- ♦ **zelfvertrouwen:** durft onverwachte, onbekende situaties of personen tegemoet te treden

- ♦ **voorspelbaar gedrag:** heeft eigen gedragspatroon
- ♦ **uitstel behoeftebevrediging:** ziet af van wat het graag wil
- ♦ **aanpassingsvermogen:** past zich adequaat aan de situatie aan
- ♦ **regelmaat:** heeft eigen slaap-/waak-/eetritme
- ♦ **reageren:** reageert op onverwachte wisselingen
- ♦ **openheid:** is spontaan, naar buiten gericht gedrag
- ♦ **stabiliteit:** heeft evenwicht en consistentie in gedrag

Concrete omschrijvingen ontwikkelingsfasen:

Lacht en beweegt armpjes en beentjes bij positieve koestering. Reacties: huilen, lachen, trappelen, grijpen.	Herhaalt bezigheden als: Kiekeboe, geluidjes maken, lichamelijke bewegingen, hanteren van speelgoed. Beleeft plezier aan leren lopen. Herhaling bij succeservaringen door geluidjes, lachen, mimiek en lichamelijke bewegingen.	Als de naam gezegd of geroepen wordt, loopt het kind naar de volwassene of keert het hoofd naar de volwassene. Verkent de vertrouwde omgeving. Verkent eigen lichaam.	'Pete slaap.' 'Ieke eten?'	Kenmerken van koppigheid: dwars 'nee' zeggen, 'zelf doen'.	'Zelf doen!' 'Ikke doen!' 'Niet te bed!' 'Peter lief?' 'Ik goed voetballen?' Niet willen eten, niet willen zitten, slaapt moeilijk in, loopt van de volwassene weg, niet willen poepen of plassen.	'Ik ben moe.' 'Dat is mijn bal.' Geniet 'totaal' van complimentjes. 'Ik klim hoog, loop hard', etc.	Gebruikt naast de eigen naam ('Martin doet ...') ook 'ik', 'mijn', 'jij', 'jouw' om het verschil aan te duiden. De zelfbeleving en ervaring zijn nog sterk gekoppeld aan doe-activiteiten (klimmen, bouwen, etc.). Geniet van complimentjes.
--	--	---	-------------------------------	--	--	--	--

Beschrijving tussendoelen / indicatoren: Zelfbeleving, zelfbesef, competentie

<ul style="list-style-type: none"> ◆ Verkent het eigen lichaam: kijkt naar eigen handen en voeten; later door handen en tenen in de mond te stoppen. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Verkent de vertrouwde omgeving door te rollen, kruipen, naar voorwerpen grijpen, attributen in mond stoppen, etc. ◆ Is herhalend bezig: lichamelijke bewegingen, grijpt naar materialen (babygym), maakt geluiden, brabbelt, kiekeboe-spelletjes. ◆ Beleeft plezier in het kruipen, leert lopen en herhaalt deze acties door te lachen, geluidjes te maken, mimiek. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Reageert op eigen naam door hoofd toe te wenden of naar volwassene toe te komen. ◆ Verkent het eigen lichaam door te voelen, te ervaren. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Noemt eigen naam gekoppeld aan activiteit of gebeurtenis. ◆ Verkent het eigen lichaam en lichaamsverhoudingen door ergens in te kruipen, overheen te rollen, op of in te klimmen, af te glijden, af te springen. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Toont drang om dingen zelf te doen door: 'Nee'... zeggen; 'Zelf doen'... uiten. ◆ Voegt zich al meer naar de wens van de volwassene. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Zet eigen wil door; reageert met heftige emoties en houdt dit vol. ◆ Benoemt eigen kunnen en vraagt om bevestiging van eigen kunnen. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Benoemt zichzelf meestal met 'ik'. ◆ Bevestigt verbaal eigen vaardigheden ◆ Reageert minder halsstarrig; staat meer open voor argumentatie van de volwassene. ◆ Reageert blij op positieve reacties van volwassenen, herhaalt hierdoor acties; is tevens gevoeliger voor negatieve reacties, schaamte, faalangst, ed ◆ Sluit zich meer af voor de omgeving, geeft meer zelfbepalend voorkeur aan. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Gebruikt diverse persoonsvormen, zoals 'ik', 'mijn', 'jij', 'jou', etc. om verschil aan te duiden. ◆ Toont spontaan en op passende wijze basale gevoelens in woord en gebaar.
---	---	---	---	---	---	---	--

ZJK Basale ontwikkeling: Zelfstandigheid, autonomie

KL	0		1		2		3	
Niveau	1	2	3	4	5	6	7	8

Is niet meer geheel afhankelijk van de volwassene.

Doet enkele heel eenvoudige handelingen zelf en de volwassene doet mee.
Zoekt voorwerpen.

Beginnend probleem-oplossend gedrag, werkt actief mee.
Gaat beter om met uitgestelde aandacht.

Doet heel eenvoudige handelingen zelfstandig.

Voert twee handelingen in volgorde uit.
Helpt de volwassene bij activiteiten.

Doet eenvoudige handelingen zonder hulp.
Wil zelf dingen doen.

Het eigen initiatief wordt vooral 'uitgelokt' door de omgeving.

Komt zelf tot een eenvoudige activiteit, zo nodig met steun van de volwassene.
Wordt uitgelokt door de omgeving en het materiaal.

Basale ontwikkelingen:

niet geheel afhankelijk zelfstandig bij kleine taken
 initiatief door de volwassene meer eigen initiatief
 manipuleren passend, functioneel gebruik

Observaties:

Acties: doen, kiezen, initiatief nemen, volhouden, afmaken, hulpvragen, opruimen, uitproberen, oplossen

Observatiewijzer:

- ♦ **initiatief:** is gericht op handelen, onderneemt initiërend gedrag
- ♦ **betrokkenheid:** heeft actief, gericht, explorerend gedrag
- ♦ **betekenisverlening:** laat merken dat activiteit betekenisvol voor hem is; het doet het kind iets
- ♦ **initiatief:** is gericht op handelen, onderneemt initiërend gedrag
- ♦ **betrokkenheid:** heeft actief, gericht, explorerend gedrag
- ♦ **betekenisverlening:** laat merken dat deze activiteit betekenisvol voor hem is; het doet het kind iets
- ♦ **zelf kiezen:** maakt eigen keuze
- ♦ **uitgelokt kunnen worden:** gaat in op een uitdagende omgeving
- ♦ **acceptatie hulp:** gaat in op hulp van anderen
- ♦ **passende omgang met materialen:** gebruikt materialen op adequate wijze
- ♦ **verzorging van materialen:** gaat zorgvuldig met materialen om

Concrete omschrijvingen ontwikkelingsfasen:

Er is inadequate actie. Huult bij honger, slaap, overprikkeling.	Helpt mee en pakt fles, lepel, e.d. Eet brood zelf. Zoekt naar voorwerpen die bekend zijn (object-permanentie). Als het wakker is, gaat het spelen en huult niet direct.	Gebruikt stokje om iets te pakken. Zet stoel bij de tafel om er iets op te leggen. Schuift iets aan de kant om iets te pakken. Werkt mee bij opruimen, aankleden, e.d.	Pakt zelf speelgoed. Trekt zelf de jas uit. Doet zelf de muts op.	Helpt bij het opruimen van speelgoed, het aan- en uitkleden. Helpt de volwassene als deze dagelijkse werkzaamheden uitvoert.	Kleedt zichzelf aan en uit. Eet zelfstandig.	Doet volwassenen en andere kinderen na. Verkent nieuw speelgoed en een nieuwe omgeving.	Is nieuwsgierig en verkent de omgeving/de materialen. Kiest zelf materiaal en speelt er mee. Vraagt daarbij zonnodig om hulp. Veel wisseling in activiteiten. Maakt een activiteit niet altijd af. Voert een kleine taak zelfstandig uit, bijv. opruimen van de kleren.
---	---	---	---	---	---	--	--

Beschrijving tussendoelen / indicatoren: Zelfstandigheid, autonomie

<ul style="list-style-type: none"> ♦ Houdt zelf de fles vast. 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Verkent de vertrouwde omgeving door te rollen, kruipen, naar voorwerpen grijpen, attributen in mond stoppen etc. ♦ Zoekt naar bekende voorwerpen of personen. 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Werkt mee bij aankleden. ♦ Werkt mee met de volwassene bij allerlei eenvoudige klusjes, opruimen, etc. 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Pakt zelf Speelgoed. ♦ Doet jas aan of uit etc. 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Helpt de volwassene helpen bij allerlei dagelijkse werkzaamheden ♦ Voert twee handelingen in volgorde uit. ♦ Wordt uitgelokt om te exploreren met verschillende materialen. 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Trekt zelf eenvoudige kledingstukken aan- en uit. ♦ Helpt de volwassene mee met opruimen. ♦ Neemt initiatief tot een zelfge-cozen activiteit. ♦ Ontdekt de omgeving buiten de directe vertrouwde omgeving. ♦ Omgeving en materialen nodigen uit tot exploreren. 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Laat imitatie gedrag zien ♦ Verkent nieuw speelgoed ♦ Verkent zelf de omgeving ♦ Wordt uitgelokt door de omgeving om zelf initiatief te nemen tijdens activiteiten in de groep. 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Maakt eigen keuzes in materialen ♦ Maakt eigen keuzes in speelmaatjes. ♦ Vraagt om hulp als iets niet lukt ♦ Kan een kleine taak zelfstandig uitvoeren.
--	--	---	--	---	---	--	--

ZJK Basale ontwikkeling: Zelfredzaamheid

KL	0		1		2		3	
Niveau	1	2	3	4	5	6	7	8

Reageert op terugkerende handelingen.

Eet zelf kleine hapjes met de vingers.

Houdt eetbestek zelf vast en werkt mee bij aan- en uitkleden.

Redt zichzelf met drinken en eten. Eerste aanzet tot zindelijkheid.

Wil zelf 'eenvoudige' kleren uitdoen; is bezig met eigen zindelijkheid.

Doet 'eenvoudige' kleren zelf aan- en uit. Is meestal overdag zindelijk.

Redt zichzelf bij het wassen en drogen van de handen. Heeft nog hulp nodig bij aan- en uitkleden en naar het toilet gaan.

Neemt zelf allerlei initiatieven tot zelfredzaamheid. Heeft soms nog hulp nodig. Is overdag zindelijk.

Basale ontwikkelingen:

afhankelijk van de volwassene.....neemt zelf initiatieven tot zelfredzaamheid
 overal de volwassene bij nodig redt zichzelf bij eenvoudige handelingen
 niet zindelijkoverdag en 's nachts zindelijk

Observaties:

Acties: eten, drinken, wassen, aan- en uitkleden, schoon maken, klaarleggen, kiezen

Observatiewijzer:	<ul style="list-style-type: none"> ♦ initiatief: ♦ betrokkenheid: ♦ betekenisverlening: ♦ doorzetting: ♦ aanspreekbaarheid: ♦ accepteert hulp: ♦ geordend handelen: 	<p>is gericht op handelen, onderneemt initiërend gedrag heeft actief, gericht, explorerend gedrag</p> <p>laat merken dat deze activiteit betekenisvol voor hem is; het doet het kind iets</p> <p>geeft bij belemmering niet snel op</p> <p>luistert naar de ander en doet er wat mee</p> <p>gaat in op hulp van anderen</p> <p>werkt geordend, stap voor stap in de juiste volgorde</p>
--------------------------	---	---

Concrete omschrijvingen ontwikkelingsfasen:

Geniet van herhalende activiteiten als eten, drinken, wassen, e.d. Wordt met steun zittend gevoed.	Eet zelf stukjes brood met de vingers. Duidt aan wanneer het drinken wil. Zit 'los' en geniet hiervan.	Houdt kopje met drinken goed vast. Gebruikt de lepel maar morst nog wel. Bij aan- en uitkleden doet het kind mee, bijv. door armpjes erin te steken of eruit te halen.	Drinkt zelf uit een beker. Eet zelf brood van een bordje. Wordt zich bewust van de blaas- en darmfuncties, bijv. merkt dat hij/zij nat is.	Wil kleding zonder sluitingen uitdoen, bijv. sjaal, trui, e.d. Geeft aan dat het een plas heeft gedaan.	Trekt zelf kleding zonder sluitingen aan en uit, bijv. trekt sokken uit, doet jas aan en uit. Duidt overdag aan als het naar de wc moet.	Wast en droogt zelf de handen. Trekt zelf schoenen aan, maar doet ze nog niet dicht.	Wil dingen zelf doen, ook al is dit nog niet mogelijk, bijv. bij moeilijke handelingen (zelf doulcen en afdrogen of tanden poetsen), of sluitingen (ritsen, knopen). Wast en droogt handen en gezicht zelf. Is overdag op school zindelijk.
--	--	--	--	---	--	--	---

Beschrijving tussendoelen / indicatoren: Zelfredzaamheid

<ul style="list-style-type: none"> ◆ Pakt zelf de fles. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Eet zelf met de vingers ◆ Pakt zelf de lepel vast. ◆ Gebaart om drinken of de knuffel etc ◆ Zit 'los' (steeds meer zonder steun). 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Hanteert de beker zelf tijdens het drinken. ◆ Gebruikt de lepel, morst nog wel. ◆ Werkt mee bij aankleden. ◆ Zit 'los'. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Drinkt zelf uit een beker zonder morsen. ◆ Eet zelf brood van een bordje. ◆ Gebruikt wisselend vork, lepel of hand. ◆ Wordt zich bewust van natte/vieze broek. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Is bezig met zindelijk worden; benoemt wanneer het een plas heeft gedaan. ◆ Vangt aan om overdag zindelijk te zijn. ◆ Wast handen en droogt zelf handen af. ◆ Wil zelf kleding zonder sluitingen aan/uit doen. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Heeft hulp nodig bij toiletgang. ◆ Is overdag zindelijk. ◆ Kleedt zichzelf aan en uit van eenvoudige kledingstukken 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Is overdag vrijwel geheel zindelijk; geeft aan wanneer het naar het toilet moet. ◆ Kan in de meeste gevallen zelfstandig naar het toilet gaan. ◆ Wast en droogt zelf de handen ◆ Kleedt zich in toenemende mate zelf aan. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Neemt allerlei initiatieven tot zelfredzaamheid, doet zelf. ◆ Vraagt gericht om hulp, geeft ook aan wanneer hij het zelf kan.
--	--	--	---	---	---	--	--

ZJK Basale ontwikkeling: Emotionele welbevinding, emotionele ontwikkeling

KL	0		1		2		3	
Niveau	1	2	3	4	5	6	7	8

Reageert met emoties op de omgang met vertrouwde personen en de vertrouwde omgeving.

Maakt in emoties onderscheid tussen vertrouwde en onbekende personen. Eerste uitingen van eenkennigheid worden zichtbaar. Uit verschillende gevoelens en gebaren van vreugde en verdriet ten opzicht van verschillende volwassenen.

Reageert met verschillende emoties en gebaren op positieve of negatieve reacties van anderen.

Toont duidelijk emoties van genegenheid en boosheid ten opzichte van volwassenen.

Toont zich regelmatig dwars en vasthoudend. Maakt in woord en gebaar een onderscheid in emoties naar volwassenen en kinderen.

Koppigheidsfase. Reageert duidelijk met heftige emoties en houdt dit vol. Heeft triomfgevoelens.

Gaat flexibeler om met emoties, o.a. minder halsstarrig gedrag.

Toont in woord en gebaar spontaan en op passende wijze basale gevoelens naar volwassenen en andere kinderen.

Basale ontwikkelingen:

reactieve gevoelensactieve gevoelsuitingen
 fysiologische behoefte en behoefte aan genegenheid..... behoefte aan bevestiging en erkenning

Observaties:

Acties: voelen, uiten, beleven, uitleven, waarnemen, ervaren, benoemen, aanpassen

Observatiewijzer:	<ul style="list-style-type: none"> ♦ initiatief: ♦ betrokkenheid: ♦ betekenisverlening: ♦ spontaniteit: ♦ stabiliteit: ♦ flexibiliteit: ♦ beïnvloedbaarheid: 	<p>is gericht op handelen, onderneemt initiërend gedrag heeft actief, gericht, explorerend gedrag laat merken dat deze activiteit betekenisvol voor hem is; het doet het kind iets</p> <p>laat open, ongedwongen gedrag zien heeft een evenwichtige omgang met emoties heeft een soepele omgang met anderen en de omgeving de omgeving is van invloed op het gedrag van het kind</p>
--------------------------	--	--

Concrete omschrijvingen ontwikkelingsfasen:

Lust- en onlust-gevoelens overheersen. Richt zich naar vertrouwde personen d.m.v. (glim)lachen, handjes uitsteken, e.d. Rustig en voldaan na het voeden. Trappelt bij plezier. Huilt bij harde stemmen en geluiden. Kalmeert bij aanwezigheid van vertrouwde volwassene. Temperament-verschillen zijn waarneembaar.	Trekt vertrouwde personen naar zich toe en duwt onbekende personen weg. Zwaait 'dag'. Reageert steeds genuanceerder op behaaglijke situaties.	Toont angst bij harde geluiden of onzekere situaties. Onbekende personen roepen gereserveerdheid en angst op. Toont affectie d.m.v. strelen, omarmen, hand vastpakken.	Toont duidelijk emoties tot welke volwassene het zich aangetrokken voelt en welke niet. Zwaait uit zichzelf naar bekende personen.	Toont in de omgang met kinderen doorgaans genegenheid, vriendelijkheid; bij bedreiging loopt het kind weg. Heeft bij bedreigende situaties met volwassenen gevoelens van angst en afkeer.	Heeft heftige emoties: driftig, boos, etc. De boosheid of de eigen zin willen hebben, houden aan. Wanneer het zijn zin krijgt, is die boosheid snel verdwenen. Is heel trots op zichzelf.	Door een gesprekje neemt de openlijke boosheid en ergernis af en voegt het kind zich naar de volwassene.	Laat duidelijk blijdschap, angst, boosheid, pijn, verdriet blijken. Laat genegenheid of ergernis duidelijk merken, bijv. pakt de hand, knuffelt, streelt de ander.
---	---	--	--	---	---	--	--

Beschrijving tussendoelen / indicatoren: Emotionele welbevinding, emotionele ontwikkeling

<ul style="list-style-type: none"> ◆ Rustig en voldaan na het voeden ◆ Kalmeert bij aanwezigheid van vertrouwde volwassene ◆ Reageert op initiatieven tot contact door de volwassene met (glim)lachen. ◆ Steekt armen uit naar vertrouwde volwassene. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Maakt onderscheid tussen vertrouwde en onbekende personen door de wijze van kijken, luisteren reageren. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Verkent de vertrouwde omgeving door langs te lopen, te lopen of samen met volwassene los te lopen. ◆ Reageert gereserveerd bij onbekende personen. ◆ Knuffel of vast voorwerp biedt veiligheid en houvast in diverse situaties. ◆ Toont angst bij onverwachte en onzekere situatie. ◆ Toont affectie d.m.v. omarmen, strelen, hand vastpakken bij de vertrouwde volwassene. ◆ Ontwikkelt gevoelens van schaamte, schuld, trots 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Toont genegenheid bij personen waartoe het zich aangetrokken voelt. ◆ Zwaait uit zichzelf naar bekende personen. ◆ Wordt boos op volwassenen: duwt weg, slaat ◆ Daagt volwassenen uit tot spel: lacht, rent weg en kijkt om, biedt speelgoed aan etc. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Vertoont koppig, verzet gedrag: wil veel zelf doen, ◆ Deelt blijdschap met de vertrouwde volwassene en zoekt nabijheid bij angst of verdriet. ◆ Toont boosheid of frustratie door mimiek, maar ook lichamelijk door bijvoorbeeld slaan of weg draaien van de volwassene of speelgoed. ◆ Gebruikt ook taal om boosheid, verdriet of blijdschap aan te geven. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Ontdekt de grenzen tussen eigen kunnen en zelf willen. ◆ Wil na een boze bui het graag goed maken. ◆ Is zichtbaar trots als het iets voor elkaar krijgt, bijvoorbeeld zelf schoenen aantrekken, iets dragen dat groot of zwaar is. ◆ Geniet zichtbaar van complimentjes. ◆ Gaat tegen de vertrouwde volwassene in, maar zoekt tegelijkertijd troost en bevestiging. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Ervaart veiligheid en geborgenheid. ◆ Gaat om met de materialen vanuit de thuiswereld. ◆ Ervaart en ontwikkelt rituelen, die veiligheid bieden (patroon). ◆ Leert kinderen in de groep kennen. ◆ Durft openlijk gevoelens van blij zijn, boos zijn, verdrietig zijn te uiten. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Geniet samen met andere kinderen. ◆ Leert de structuur van de dag kennen. ◆ Uit gevoelens: bang, boos, blij, verdrietig en weet dit van zichzelf.
---	---	---	--	--	---	---	---

ZJK Basale ontwikkeling: Relatie met volwassenen

KL	0		1		2		3	
Niveau	1	2	3	4	5	6	7	8

Richt zich op mensen in de naaste omgeving en reageert op de stem en gelaatsuitdrukkingen van deze vertrouwde personen.
Eerste vorm van beurtgedrag.

De gehechtheid aan bepaalde personen versterkt zich, zoekt contact met deze personen.
Doet samen iets, maar wendt zich ook weer af.

Eenkennig gedrag: zoekt de vertrouwde personen en omgeving.
Nodigt volwassenen uit tot spel.

Meegaand gedrag ten opzichte van volwassenen.
Imiteert geluiden en gebaren van volwassenen.

Volgt volwassenen als ze bezig zijn met dagelijkse activiteiten en is met hen in gesprek.
Gewoontevorming in dagelijkse afspraken en regels.

Wil eigen wil doorzetten en toont regelmatig verzet ten opzichte van de volwassene.
Af en toe voor rede vatbaar.

Koppigheid verandert in coöperatief gedrag.
Houdt zich aan afspraken en regels.

Toont affectieve betrokkenheid op de volwassene en zoekt diens nabijheid; contact vooral op initiatief van de volwassene.

Basale ontwikkelingen:

volwassene creëert basale vertrouwdheid zoekt nabijheid
 beginnende hechting hechting met personen buiten het gezin
 relatie met vertrouwde volwassenen contact met 'vreemde' volwassenen

Observaties:

Acties: nabijheid zoeken, emoties tonen, zich uiten, kijken naar, luisteren naar, praten met, initiatief nemen, reageren, imiteren

Observatiewijzer:

- ♦ **initiatief:** is gericht op handelen, onderneemt initiërend gedrag
- ♦ **betrokkenheid:** heeft actief, gericht, explorerend gedrag
- ♦ **betekenisverlening:** laat merken dat deze activiteit betekenisvol voor hem is; het doet het kind iets
- ♦ **beïnvloedbaarheid:** de omgeving is van invloed is op het gedrag
- ♦ **openheid:** toont spontaan, naar buiten gericht gedrag
- ♦ **acceptatie gezag:** accepteert het gedrag van de volwassene
- ♦ **sociale vaardigheid:** is vaardig in het leggen en onderhouden van sociale relaties
- ♦ **differentiatie tussen volwassenen:** maakt verschil in de omgang met volwassenen
- ♦ **beurt nemen:** neemt het initiatief over
- ♦ **ontvankelijkheid:** staat open voor volwassenen

Concrete omschrijvingen ontwikkelingsfasen:

<p>Reageert op de vertrouwde volwassene met kijken, (glim)lachen, geluidjes en stoppen met huilen. Als het wordt gescheiden van bekende personen reageert het daarop. Kraait om aandacht. Wordt rustig bij huid op huid contact. Steekt handjes uit.</p>	<p>Onderscheidt vaste verzorgers steeds meer. Zoekt contact door gericht te kijken of de armpjes uit te steken. Reageert op kiekeboe en verstopspelletjes. Maakt geluidjes richting de ouders. Speelt 'geven en nemen'. Wordt onrustig als verschillende verzorgers elkaar afwisselen. Houdt samen met de volwassene het flesje vast. Geeft aan dat het de andere kant op wil.</p>	<p>Huilt als de vertrouwde volwassene weggaat. Bij onbekende personen of situaties verbergt het kind zich achter de volwassene of zoekt de directe nabijheid. Geeft aan de volwassene een spelletje om mee te doen. Zoekt ook veiligheid bij knuffels als vervanging voor volwassene.</p>	<p>Doet dagelijkse gebaren en geluiden van volwassenen na, bijv. herhaalt woordjes, pakt ook een voorwerp. Schudt 'ja' en 'nee' met het hoofd. Pakt voorwerpen af.</p>	<p>Vraagt: 'Isse dat?' 'Jan ook?' Maakt een gesprekje tijdens werkzaamheden thuis of in de winkel met ouders of de leidster. Weet dat er bepaalde gewoonten zijn en houdt zich hieraan. Probeert de volwassene aan gestelde regels te houden.</p>	<p>Koppigheidsfase: zegt vaak 'nee' en drijft de zin door. Legt zich af en toe neer bij datgene wat de volwassene van hem vraagt.</p>	<p>Minder koppig als de volwassene een uitleg geeft of een alternatief geeft of het kind afleidt. Geven en nemen gedrag. Blijft de nabijheid van de volwassene zoeken.</p>	<p>Gaat in op het initiatief van de volwassene, bijv. door een gesprekje te voeren of samen een spelletje te doen. Zoekt lichamelijk contact: aan de hand pakken, op schoot zitten, bij spanning dichterbij komen staan. Speelt korte tijd alleen.</p>
--	--	---	--	---	---	--	--

Beschrijving tussendoelen / indicatoren: Relatie met volwassenen

<ul style="list-style-type: none"> ◆ Reageert op initiatieven tot contact door de volwassene met (glim)lachen. ◆ Volgt met de ogen en het hoofd-bewegingen van de volwassene. ◆ Bootst geluidjes van de volwassene ('tuttelen') na. ◆ Lukt reacties uit door middel van lachen, huilen, trappelen, grijpen, kraaien. ◆ Vestigt aandacht op een voorwerp door ernaar te kijken. ◆ Reageert op geluidjes en doet ze na. ◆ Strekt armen uit naar vertrouwde volwassene. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Maakt onderscheid tussen vertrouwde en onbekende personen door te kijken en te luisteren en hierop te reageren. ◆ Reageert met geluidjes naar vertrouwde volwassenen toe. ◆ Speelt 'geven en nemen'. ◆ Gaat wringen en wiebelen op schoot of in de armen als het iets niet wil. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Reageert gereserveerd bij onbekende personen ◆ Toont affectie d.m.v. omarmen, strelen, hand vastpakken bij de vertrouwde volwassene. ◆ Wacht heel even als de volwassene niet direct reageert. ◆ Zoekt directe nabijheid van de vertrouwde volwassene. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Doet geluiden en gebaren na. ◆ Toont affectie d.m.v. omarmen, strelen, pakt hand vast bij de vertrouwde volwassene. ◆ Zwaait uit zichzelf naar bekende personen. ◆ Schudt ja en nee met hoofd. ◆ Pakt voorwerpen af. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Helpt de volwassene bij allerlei dagelijkse werkzaamheden. ◆ Houdt zich aan steeds terugkerende regels en afspraken (gewoontevorming). ◆ Voegt zich al meer naar de wens van de volwassene. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Doet mee met groepsactiviteiten o.l.v. een volwassene. ◆ Houdt zich steeds meer aan regels en afspraken. ◆ Legt zich neer bij gestelde oplossing van volwassene 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Raakt gehecht aan anderen dan de vaste opvoeders door gesprekje aan te knopen, spelletje te doen, etc. ◆ Coöperatief gedrag ontstaat als volwassene daar het initiatief in neemt. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Is gericht op bekende volwassenen. ◆ Gaat in een vreemde omgeving op onderzoek uit als de vertrouwde volwassene zichtbaar in de buurt is. ◆ Zoekt in spannende situatie de vertrouwde volwassene op.
---	--	---	--	---	---	--	--

ZJK Basale ontwikkeling: Relatie met kinderen

KL	0		1		2		3	
Niveau	1	2	3	4	5	6	7	8

Zoekt contact met broertje(s)/zusje(s).

Zoekt contact met vertrouwde kinderen.

Maakt onderscheid tussen volwassenen en kinderen.

Heeft toenemend contact met kinderen. Is nog met de eigen activiteit bezig.

Toont genegenheid voor andere kinderen en praat met hen. Doet 'volgend' mee bij groepsactiviteiten. Laat zich leiden door wat andere kinderen doen.

Toont interesse voor andere kinderen, maar zet zich er ook nog tegen af. Nog geen wederkerigheid in de relatie. Doet mee met groepsspelletjes.

Imiteert gedrag en taal van andere kinderen, doet met zichtbaar plezier mee aan groepsspelletjes o.l.v. volwassene.

Heeft belangstelling voor andere kinderen, maar is vooral nog naast een ander bezig. Eenvoudige vormen van sociale communicatie.

Basale ontwikkelingen:

op zichzelf gerichtparallele contacten
 weinig sociaal initiatiefregelmatig contact
 geen imitatieveel imitatie

Observaties:

Acties: praten tegen, luisteren naar, vragen naar, initiatief nemen, reageren op, meedoen, imiteren, genegenheid tonen, afwijzen/wegduwen, iets geven, durven

Observatiewijzer:	<ul style="list-style-type: none"> ♦ initiatief: is gericht op handelen, onderneemt initiërend gedrag ♦ betrokkenheid: heeft actief, gericht, explorerend gedrag ♦ betekenisverlening: laat merken dat deze activiteit betekenisvol voor hem is; het doet het kind iets ♦ beïnvloedbaarheid: wordt beïnvloed door andere kinderen ♦ komt voor zichzelf op: laat zich niet op de kop zitten ♦ durf: treedt onbekende kinderen tegemoet ♦ gerichtheid: richt zich op andere kinderen ♦ volhardend: toont doorgaand, persistent gedrag ♦ openheid: is spontaan, naar buiten gericht contact met andere kinderen ♦ weerbaarheid: houdt zich staande ♦ ontvankelijkheid: staat open voor andere kinderen
--------------------------	---

Concrete omschrijvingen ontwikkelingsfasen:

(Glim)lacht als broertjes/zusjes hem toespreken en vertroetelen.	Herkent bekende kinderen en reageert met lachen, geluiden, bewegingen.	Herkent kinderen, kijkt naar hen, loopt naar hen toe.	Praat tegen andere kinderen. Pakt dingen af.	Praat met andere kinderen. Geeft een speeltje aan een ander kind. Doet tijdens een kringspel volgend mee, geen eigen initiatief. Loopt achter oudere kinderen aan. Huult als een ander kind huult.	Staat een tijdje bij andere kinderen, die iets aan het doen zijn. Is boos als hem iets wordt afgepakt. Is niet bereid tot delen.	Doet kort andere kinderen na: ook iets pakken. Maakt later dezelfde puzzel. Praat andere kinderen na: 'ik ook bij oma wees.' Wacht in een kortdurend groepsspel op de beurt. Beïnvloedt andere kinderen.	Speelt eigen spel. Maakt zelfgekozen werk. Praat met andere kinderen zonder echt samenspel/ samenspraak. Speelt naast anderen (parallelspeel).
--	--	---	---	--	--	--	--

Beschrijving tussendoelen / indicatoren: Relatie met kinderen

<ul style="list-style-type: none"> ◆ Reageert op geluidjes en doet geluidjes na. ◆ Kijkt naar broertje of zusje 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Speelt 'geven en nemen'. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Kijkt naar kinderen. ◆ Zoekt contact met kinderen. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Doet geluiden en gebaren na. ◆ Toont genegenheid naar andere kinderen: (mee) praten, volgend meedoen, achternalopen, meehuilen. ◆ Kijkt naar spel van andere kinderen 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Houdt zich aan steeds terugkerende regels en afspraken (gewoontevorming). ◆ Gaat de interactie met andere kinderen uit zichzelf aan. ◆ Neemt volgend deel bij groepsspel. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Doet mee met groepsactiviteiten o.l.v. volwassene ◆ Toont interesse voor andere kinderen (kijken, luisteren, praten). ◆ Imiteert andere kinderen in taal en spel. ◆ Houdt zich steeds meer aan regels en afspraken. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Imiteert woordjes, zinnestelsels of gebaren met de intentie contact te maken met andere kinderen ◆ Speelt naast andere kinderen, speelt parallelspel ◆ Beurtgedrag begint te komen. 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ Geeft materialen aan andere kinderen om genegenheid te tonen. ◆ Gericht op de andere kinderen, waarbij het vooral nog naast een ander speelt.
---	--	---	---	---	--	---	--

ZJK Basale ontwikkeling: Omgang met afspraken, regels en materialen

KL	0		1		2		3	
Niveau	1	2	3	4	5	6	7	8

Wordt zich bewust van de gestelde regels.

Houdt zich aan de voorafgestelde, duidelijke regels van de volwassene; is verkennend bezig met materialen en de omgeving.

Basale ontwikkelingen:

eigen "regels/gewoontes"regels van volwassenen
 ongericht experimenterend en verkennend..... gericht experimenteren en verkenken.

Observaties:

Acties: verkennen, bekijken, experimenteren, zich houden aan

Observatiewijzer:	<ul style="list-style-type: none"> ♦ initiatief: ♦ betrokkenheid: ♦ betekenisverlening: ♦ durf ♦ gerichtheid ♦ reactive op gezag 	<p>is gericht op handelen, onderneemt initiërend gedrag</p> <p>heeft actief, gericht, explorerend gedrag</p> <p>laat merken dat deze activiteit betekenisvol voor hem is; het doet het kind iets</p> <p>durft risico's te nemen</p> <p>is gericht op afspraken en regels</p> <p>accepteerd gezag</p>
--------------------------	--	--

Concrete omschrijvingen ontwikkelingsfasen:

						<p>Kijkt ter controleren naar de volwassene voor goedkeuring. Zegt in zichzelf: nee, mag niet, doet het toch.</p>	<p>Reageert op non-verbale tekens. Is gehoorzaam aan regels van de leid(st)er, omdat dat zo hoort, niet omdat het kind zich deze al helemaal eigen heeft gemaakt. Vergeet het nog snel. Probeert materialen uit, bijv. hoe iets werkt of in elkaar zit.</p>
--	--	--	--	--	--	---	---

Beschrijving tussendoelen / indicatoren: Omgang met afspraken, regels en materialen

						<ul style="list-style-type: none"> ♦ Is verkennend bezig met materiaal. ♦ Onderkent de gestelde regels/afspraken. 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Is verkennend bezig met materiaal. ♦ Zoekt passende materialen bij elkaar. ♦ Houdt zich aan afspraken of (spel)regels van de vertrouwde volwassene. ♦ Probeert gehoorzaam te zijn.
--	--	--	--	--	--	---	---

ZJK Basale ontwikkeling: Seksuele ontwikkeling

KL	0		1		2		3	
Niveau	1	2	3	4	5	6	7	8

Bevrediging lustgevoelens middels mond en huid. Huidcontact is prettige ervaring.	Ontdekken van genitaliën, gaan wrijven en strelen en merken dat dit een prettig gevoel geeft.	Opdoen van veel verschillende sensorische ervaringen, ervaren tegenstrijdigheid hierin.	Opdoen van veel verschillende sensorische ervaringen, ervaren tegenstrijdigheid hierin.	Auto-erotisch gedrag (is er bewust op gericht een prettig gevoel op te wekken).	Ontdekken eigen lijf, steeds meer bewust van lichamelijke kenmerken.	Bewust van onderscheid jongens en meisjes, sekse identiteit ontwikkelt zich.	Interesse in eigen en andermans lichaam.
---	---	---	---	---	--	--	--

Basale ontwikkelingen:

Diffuus.....Genderidentiteit
 Auto-erotisch.....Samen ontdekken en verkennen

Observaties:

Acties: doen, ervaren, nadoen, uitproberen, experimenteren, ontdekken, beleven, emoties tonen, (h)erkennen.

Observatiewijzer:	<ul style="list-style-type: none"> ♦ initiatief: is gericht op handelen, onderneemt initiërend gedrag ♦ betrokkenheid: heeft actief, gericht, explorerend gedrag ♦ betekenisverlening: laat merken dat deze activiteit betekenisvol voor hem is; het doet het kind iets ♦ spontaniteit: laat open, ongedwongen gedrag zien ♦ stabiliteit: heeft een evenwichtige omgang met emoties ♦ beïnvloedbaarheid: de omgeving is van invloed op het gedrag van het kind ♦ beheersing: heeft controle over waar het mee bezig is ♦ aanpassingsvermogen: past zich adequaat aan de situatie aan ♦ weerbaarheid: houdt zich staande ♦ ontvankelijkheid: staat open voor andere kinderen
--------------------------	---

Concrete omschrijvingen ontwikkelingsfasen:

<p>Toevallig aanraken en pakken wat in de omgeving is, aanraken geslachtsdelen (meisjes eerder dan jongens).</p>	<p>Toevallig aanraken en pakken wat in de omgeving is, aanraken geslachtsdelen (meisjes eerder dan jongens).</p>	<p>Wrijven, op speelgoed 'rijden'. Ervaart dat dingen verschillend aanvoelen.</p>	<p>Tegenstrijdigheid: mag wel spelen met water, niet met melk, wel met klei, niet met poep.</p>	<p>Onthouden dat het aanraken van de geslachtsdelen een prettig en ontspannen gevoel is, sommige kinderen gaan zichzelf strelen.</p>	<p>Samen ontdekken en verkennen van elkaars lichaam.</p>	<p>Nieuwsgierig naar de geslachtsdelen van andere kinderen (kijken, aanraken). Openlijk doktertje spelen.</p>	<p>Onbevangen, zonder schaamte kijken naar blote mensen: 'ze zijn niet zo als ik.' Namen van geslachtsdelen en schuttingtaal worden de hele dag herhaald.</p>
--	--	---	---	--	--	---	---

Beschrijving tussendoelen / indicatoren: Seksuele ontwikkeling

<ul style="list-style-type: none"> ♦ Ervaart het (toevallig) aanraken van de geslachtsdelen als prettig. 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Ervaart het (toevallig) aanraken van de geslachtsdelen als prettig. 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Ervaart lustgevoelens. ♦ Doet diverse lichamelijke gevoelservaringen op. 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Ontdekt het verschil tussen materialen als klei – poep: fijn om te spelen, vies om mee te spelen. ♦ Probeert norm van de volwassenen over te nemen. 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Speelt bewust met lustsensaties van het lichaam. ♦ Komt daarbij tot rust 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Ontdekt bewust het hele lichaam: benoemt, wijst aan. 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Beseft dat seksueel getint gedrag (aanraken, kussen, strelen) bepaalde reacties oproept ♦ Is nieuwsgiering naar de lichamelijke verschillen tussen jongens en meisjes 	<ul style="list-style-type: none"> ♦ Weet dat het aanraken van geslachtsdelen positieve of negatieve reacties oproept ♦ Kent de kenmerken van meisjes en jongens.
---	---	---	--	---	--	--	---